

Udarbejdet af
Antropolog
Cecilie Jakobsgaard

NYE AFFALDSVANER I RANDERS NORDBY

En antropologisk undersøgelse og udvikling af en ny kommunikationsstrategi i forbindelse med udrulning af udsortering af organisk affald i etageejendomme.

Nye affaldsvaner i Randers Nordby

En antropologisk undersøgelse og udvikling af en ny kommunikationsstrategi i forbindelse med udrulning af udsortering af organisk affald i etageejendomme.

En antropologisk undersøgelse af affaldssortering i etageejendomme i Randers Nordby, som udmundede i en ny kommunikationsstrategi, der havde til formål at understøtte nye sorteringsvaner i området og som sørgede for at hjælpe den nye sortering af organisk affald godt i gang. Projektet løb over 9 måneder, fra september 2016 til juni 2017 og blev udført af antropolog Cecilie Jakobsgaard fra Randers Kommunes affaldskontor.

”Generelt udsorteres mere madaffald pr. husstand pr. uge, når beholderen til madaffald er opstillet hos den enkelte bolig (havebolig) end når der anvendes en kollektiv ordning (f.eks. ved etageboliger og ved nedgravede løsninger)”. Det skriver konsulentvirksomheden Econet i rapporten ’Kvalitet af madaffald 2016. Undersøgelse af indsamlet madaffald i Brøndby, Frederikssund, Rødovre Kommuner’.

Det ses altså ofte, at borgere i etageejendomme udsorterer mindre madaffald, end borgere, der har egne beholdere. Da Randers Kommune er ved at udrulle den nye organiske sorteringsordning (udsortering af madaffald) i hele kommunen, er det dermed særligt vigtigt at understøtte sorteringen i etageejendommene, sådan at beboerne kommer godt i gang med den nye ordning. For at gøre det, må vi først undersøge, hvorfor det forholder sig sådan, at beboere i etageejendomme udsorterer mindre end beboere i enfamiliehuse. Randers Kommunes affaldskontor har derfor i efteråret 2016 gennem en kvalitativ beboerundersøgelse afdækket, hvilke barrierer, der stod i vejen for affaldssortering i to udvalgte boligafdelinger i Randers Nordby. Formålet var at afklare, hvad vi kan gøre for at hjælpe beboerne til bedre sortering, med særligt henblik på implementeringen af den nye organiske sorteringsordning. De to udvalgte afdelinger, der hører under boligforeningen Møllevænget & Storgaarden, udgøres af henholdsvis 110 og 210 husstande. Etageejendommene havde alle undergrundscontainere i forvejen, hvor de sorterede restaffald, papir

samt metal-, glas-, og hård plastemballage. Denne artikel kortlægger de overordnede barrierer for sortering i etageejendommene og præsenterer de kommunikationstiltag, der hjalp beboerne på vej til at ændre deres sorteringsvaner.

Fortællinger om barrierer for affaldssortering i Randers Nordby

Undersøgelsen pegede i første omgang på fysiske og praktiske forhold, der besværliggjorde affaldssorteringen hos de to boligafdelinger. Eksempelvis viste det sig, at der ikke var plads nok i undergrundscontaineren til emballage-fraktionen. Betegnelsen 'emballage' dækker her over emballage af metal, glas og hård plast. Den manglende plads ledte til at beboerne hurtigt begyndte at smide deres metal, glas og plast i beholderen til restaffald, fordi det var der, der var plads. Desuden var indkasthullet i emballage-beholderen for lille og formet som en flaskes bund, fordi det stammede fra tiden, hvor man kun brugte containeren til glas og flasker. Disse forhold betød det at større plastbeholdere eller bakker fra blandt andet kød ikke kunne komme i containeren. En beboer viste, hvordan hun måtte prøve at bøje en plastbakke fra oksekød over, sådan at den kunne komme i containeren, inden hun måtte opgive og smide den i containeren til restaffald – vel at mærke uden pose, fordi hendes intention netop havde været at smide bakken i emballage-containeren.

Et andet fysisk forhold, der skabte en barriere for sorteringen, var skiltningen på undergrundscontainerne, der enten ofte var manglende eller misvisende. Eksempelvis stod der på skiltningen til emballagecontaineren bare "Flasker", hvilket sammen med indkasthullet fordrede, at containeren netop kun blev brugt til flasker og glas. Disse fysiske forhold rettede boligforeningens ejendomsfunktionærer op på, sådan at skiltningen og udformningen af undergrundscontainerne ikke længere fordrede forkert brug. De ikke-fysiske barrierer, som projektet afdækkede, krævede en anden og lidt mindre håndgribelig tilgang.

I analysen af den indsamlede data fra beboerinterviews, optrådte nogle mønstre, der tydede på, at der også var en række ikke-fysiske barrierer for affaldssorteringen i etageejendommene. Flere af disse barrierer tog udspring i kommunikationen om affald - både de fortællinger og den viden om affald beboerne selv deler med hinanden, og deres oplevelse af affaldskontorets kommunikation. Undersøgelsen viste, at det var forskelligt, hvorvidt beboerne mente, at de modtog informationsmateriale om affaldssortering, ligesom det var forskelligt, om de der modtog det, fik det læst. Flere fortalte dog, at den slags materiale har en tendens til at ryge ud sammen med reklamerne, hvis de modtager materialet i postkassen. Andre fortalte, at det kan være svært at læse materialet, henholdsvis på grund af fysiske udfordringer (for eksempel grå stær), og sproglige vanskeligheder (for eksempel hvis man har dansk som andetsprog). En beboer fortalte:

”Vi er ikke i tvivl om sortering, men andre er. Det er måske, fordi de ikke læser om det. Viceværten og boligforeningen er ellers flinke til at sende ud, at nu skal vi det og det. Det tror jeg, der er mange, der ikke læser. Måske fordi de ikke forstår sproget”.

At beboerne ofte ikke fik læst eller forstået informationsmateriale om sortering – måske fordi informationsformen ikke var tilpasset dem – vurderes at være en væsentlig årsag til manglende viden om, hvordan man sorterer korrekt i Randers Kommune. Dermed avlede dette punkt de følgende barrierer, som alle udsprang af fejlinformation eller ’forkert viden’ eller ’myter’ om affald og affaldssortering.

Beboerne roste generelt affaldskontorets sorteringsguide, hvor der er billedeksempler på de fire fraktioner. Samtaler med beboerne på baggrund af sorteringsguiden, afslørede dog forvirring i forståelsen af især betegnelsen ’emballage’ fraktion. Det skyldes, at flere forstår betegnelsen som, at den dækker over flere (eller andre) typer affald, end den egentlig gør. Udover at forstå fraktionen som emballage af hård plast (for eksempel en skyrbøtte), forstod mange det sådan, at fraktionen også indeholder emballage af blandede materialer såsom karton og plast (for eksempel en yoghurtkarton). I beboernes forståelse var disse kategorier ens, da de begge er emballage - og derfor skelnede de ikke mellem skyrbøtten og yoghurtkartonen i deres affaldssortering. Dermed

forekom en del fejlsortering på trods af den gode intention om at sortere. Affaldskontoret besluttede derfor i foråret 2017 at gå væk fra betegnelsen 'emballage' og over til 'metal, glas og hård plast', sådan at fokus var på materialet frem for på formen.

Samme forvirring over hvad der egentlig indgik i fraktionerne, gik desuden igen i forhold til papirfraktionen. Der forekom blandt beboerne uenighed om, hvad der er 'pap' og hvad der er 'papir' – og dermed hvad, der måtte komme i papirbeholderen.

En beboer fortæller:

"Vi fik tilsendt noget materiale om, hvad vi skal gøre med aviser og blade. Jeg havde også taget tandpastapakker og bearnaise-pakker fra til den fraktion. Men så får jeg at vide af en af de andre, at det må jeg ikke putte i. Men jeg begyndte at sortere de ting igen, efter jeg snakkede med mine forældre. Det samme med kødbakkerne, de skal jo også ned til flasker... og der sagde de andre beboere, 'det må altså ikke komme der i!', men det må det altså gerne, fandt jeg ud af senere".

Der forekom altså blandt beboerne forskellige forståelser af, hvordan de forskellige typer affald kategoriseres: om yoghurtkartonen er emballage, om tandpastapakker er papir og om kødbakker hører sammen med flaskerne. Beboerne forvirrede hinanden med de forskellige opfattelser – for selvom beboeren i ovenstående citat allerede havde modtaget informationsmateriale, så rettede hun sig alligevel først efter naboernes anvisninger og derefter forældrenes. I dette tilfælde, hvor beboerens forældre fortalte, at tandpastapakker og bearnaisepakken skal sorteres som papir, var det korrekt information – men eksemplet viser, at beboerne søgte information forskellige steder. Der er en mulighed for, at de andre borgere, som beboerne i Randers Nordby søgte viden hos, ikke bor i Randers Kommune og derfor sorterer efter andre regler.

På den måde indhentede beboerne information om affald, som kunne være forkert. Beboerne var ofte af den overbevisning, at de sorterede rigtigt, for de havde jo opsøgt information. Når man tror, man gør det rigtige, søger man forståeligt nok ikke ny information eller vejledning hos affaldskontoret. Det var en væsentlig barriere for god affaldssortering i etageejendommene i Randers Nordby. Et andet eksempel på denne barriere, er en beboer, der var blevet demotiveret af fejlinformation og den medfølgende forvirring over, hvad fraktionerne dækker over. Hun fortalte, at hun havde søgt information vedrørende sortering af pap hos viceværten:

”Men jeg er måske lidt skeptisk. For bliver det nu genanvendt? Henne ved avis-containeren, der er nogen, der kommer pap i, så jeg en dag. Jeg spurgte så viceværten, ’må man godt komme pap i nu? For det ændrer sig tit’, og han sagde ’Nej, men det spiller ingen rolle, for det ryger bare til forbrænding’”.

Beboeren er pga. denne fejlinformation blevet demotiveret, hvad angår sorteringen af papir og pap, fordi hun ikke var overbevist om at genbrugsfraktionerne rent faktisk bliver genanvendt. Denne situation trækker paralleller til den ’Aarhus-historie’, beboerne ofte fortalte om i interviews:

”I Aarhus blev det hele bare blandet sammen og brændt. Så havde folk bare gjort sig umage, men det nyttede slet ingenting. Så det er sikkert bare det, der sker her også. Det gider vi jo ikke risikere”.

Fortællingen fungerede som en form for myte, som bliver en legitim undskyldning for ikke at sortere. I rapporten ’Fra Holdning til Handling’ fra 2015 er Norup og Ruberg fra Trashypeople inde på samme fænomen i Københavns Kommune. En anden fortælling, beboerne trak på som en barriere for sortering, er at reglerne for affaldssortering ofte forandrer sig og at det derfor ikke kan betale sig at sætte sig ind i dem. Der mangler klarhed.

Endnu en grund til ikke at sortere affald, der er opstået på grund af en misforståelse eller manglende viden, er økonomiske hensyn i forhold til affaldsposer. Flere beboere fortalte, at de ikke sorterede meget, fordi affaldsposer er dyre. En beboer fortalte:

”Jeg putter jo bare det hele i en skraldespand. Det er nemmere og så er der bare én pose. Fordi jeg er nødt til at spare, for så mange penge har jeg heller ikke. Økonomi spiller ind. Poser de er dyre og når jeg køber ind, så genbruger jeg indkøbsposerne mange gange, indtil de er lige ved at gå i stykker. Så bruger jeg dem til sidst til affald og så ud”.

Her er tale om en misforståelse, da det kun er restaffaldet (og nu også organisk affald), der skal sorteres i poser. Med de andre fraktioner kan samme pose genbruges, da affaldet skal smides løst i containerne. Misforståelsen fungerede som en barriere for sortering af affaldet, fordi sorteringen fremstod mere besværlig og dyrere, end den egentlig var.

På den måde forekom der flere barrierer på baggrund af manglende eller forkert information, der opstod af forskellige årsager – enten fordi beboerne ikke læste informationsmaterialet eller fordi de indhentede information forskellige steder. På den måde manglede beboerne én informationskanal, som var nem for dem at gå til.

En væsentlig barriere opstod også i kraft af, at der bor mange forskellige mennesker i etageejendomme. Gennem beboerinterviews viste der sig nemlig en tendens til, at beboerne mente, at det var 'de andre' i etageejendommene, der ikke sorterede affaldet. En del af forklaringen herpå findes måske i, at det generelt var de beboere, der i forvejen har en interesse i affaldssortering, der ville lade sig interviewe. Samtidig er det nemmere at tale om, hvorfor andre ikke sorterer, end hvorfor man selv ikke gør det – og på den måde alligevel tale om barriererne for sortering, uden at det bliver for personligt. Men denne tendens til at tale om 'de andre' peger også på en følelse af fremmedgjorthed og manglende fællesskabsfølelse for nogle af beboerne. Hvor sortering er den enkelte husstands ansvar i villaer, deler mange mennesker dette ansvar i etageejendomme – uden at kende hinanden. Det betyder, at det ikke er synligt, hvem der sorterer og hvem, der ikke sorterer (eller sorterer forkert). Det betyder dermed også, at der for mange ikke var et fælles 'vi', der deler ansvaret for affaldssortering – i stedet bliver det 'os' og 'dem'. Dette delte ansvar mellem mennesker, der ikke kender hinanden, stak for nogle beboere en kæp i hjulet for den gode sortering i Randers Nordby. En beboer fortalte om problemet:

"Der er mange, der ikke sorterer. Der er mange, der bare stiller skraldet nede ved siden af undergrundscontainerne. Her bor så mange forskellige mennesker og der er ikke mange, der sorterer herude. Vi har boet i hus i 30 år og det var altså noget andet. Her ligger der alverdens skrammel og skidt. Der bor så mange her. Folk må være ligeglade! Sådan ville vi aldrig gøre".

I fortællingen om 'os' og 'dem' optrådte også distinktioner mellem etniske danskere og danskere med andre etniske baggrunde. En beboer fortæller:

"Vi fik en brasilianer her på anden sal. Så havde de taget deres velourmøbler op i lejligheden, men stillede dem ned igen. Så skulle de bare stå der en måned, indtil jeg sagde til viceværten, at han skulle fise op og sige det til dem".

Der bor mange mennesker med forskellige etniske og kulturelle baggrunde i etageejendommene, og affaldssortering blev her endnu et emne, beboerne kunne forhandle identiteter på baggrund af. Vi bruger alle den slags midler til at skelne os selv fra andre i vores konstruktion af identitet, men identitetskonstruktion på baggrund af en fortælling om, hvem der håndterer affald korrekt og hvem, der ikke gør, var en demotiverende faktor for affaldssorteringen.

På den måde tog forskellige fortællinger form som demotiverende barrierer for affaldssortering, som beboerne bekræftede sig selv og hinanden i: "Vi får ikke informationsmateriale, retningslinjerne giver ikke mening, reglerne forandrer sig, alle fraktionerne sendes til forbrænding, det er for dyrt at sortere og 'de andre' sorterer ikke". Affald og affaldssortering blev i høj grad italesat som et håbløst problem, der ikke kunne gøres noget ved. Denne fortælling om affald kom både fra beboerne, men også fra ejendomsfunktionærerne, der var meget opgivende i starten af projektet. For at adressere nogle af barriererne, udviklede affaldskontoret en kommunikationsstrategi på baggrund af kortlægningen af fortællingerne om affald, der var særligt tilpasset de to udvalgte boligafdelinger i Randers Nordby. Formålet var dels at vurdere om en anden informationsform ville gøre en forskel for sorteringen i området, og dels at hjælpe ejendommenes beboere i gang med den nye organiske sortering, der blev udrullet i området i februar 2017.

Ændret kommunikation ledte til nye fortællinger og nye vaner

Med baggrund i afdækningen af de ikke-fysiske barrierer udviklede affaldskontoret en tilpasset kommunikationsstrategi til området, som blev igangsat i forbindelse med etableringen af nye containere til organisk affald. Analysen viste som nævnt, at mange beboere ikke læste materiale, der blev omdelt i postkasser, og at de ikke opsøgte viden på kommunens hjemmeside. Derfor forsøgte vi os med en anden strategi. En del af projektet var omdeling af særligt tilpasset informationsmateriale gennem brevsprækker, så materialet ikke ville gemme sig blandt reklamer. Her forsøgte vi os med en mere lokal tilgang, mindre tekst og flere billedeksempler på fraktionerne, ligesom vi en enkelt gang også oversatte materialet til arabisk. Det var ikke muligt for os at oversætte til alle de sprog, der tales i området – vi ville netop gerne undgå teksttungt materiale, og med de mange sprog ville materialet virke meget voldsomt.

Vi samarbejdede undervejs med 'Bysekretariatet – Det Boligsociale Team', der står bag helhedsplanerne for området, sådan at vi fik projektets arrangementer, nyheder og information om sortering med i deres nyhedsbreve og deres lokale blad 'Nordbyposten'. På den måde trak vi på de ressourcer, den viden og de informationskanaler, der allerede var i lokalområdet.

Den største kommunikationsopgave lå dog i tilstedeværelsen i området. På baggrund af den forudgående analyse afprøvede vi kommunikation om affald som 'relation' frem for kun 'information'. Ved at implementere en beboernær kommunikationsstrategi, hvor affaldskontoret var opsøgende og nærværende i området, skabte vi en del opmærksomhed omkring affald. Det skete gennem et personificeret tiltag, hvor affaldskontorets antropolog lagde navn og ansigt til kommunikationen i området – og blev kendt som 'Affalds-Cecilie' af beboerne. På den måde var der en genkendelig person i området, som beboerne kunne stille spørgsmål, i stedet for, at de skulle ringe ind til kommunen. Beboerne var som regel ikke så direkte opsøgende, at de selv søgte kontakt og information ved at ringe eller læse på hjemmesiden, men når de mødte 'Affalds-Cecilie' i deres lokalområde, kom de i tanke om tvivlsspørgsmål. At det foregik i lokalområdet gav nogle gode rammer for afklaring af spørgsmål og diskussioner om affald. Hver torsdag over fire måneder var der 'Spørg Affalds-Cecilie' som et fast tiltag i områdets beboercafé, ligesom der i løbet af projektet blev afholdt borgermøder om affald, arrangeret en tur til Affaldsterminalen i Randers, samt afholdt opfølgende samtaler med beboerne.

En af de store barrierer for god sortering i området var, som nævnt, den manglende synlighed; at nogle af beboerne følte, at den manglende eller dårlige sortering var usynlig, og at mange dermed ikke tog ansvar for sorteringen. For at skabe synlighed og ansvarsfølelse omkring sorteringen, samt for at understøtte sammenholdet mellem beboerne i afdelingerne, arrangerede vi en konkurrence mellem de to udvalgte afdelinger. Ved 'Den Store Affaldsdyst' blev det afsløret, hvor meget organisk affald de to afdelinger hver især havde sorteret over en 4-ugers periode – og der blev kåret en vinder med pokal, rød løber og gode historier i medierne.

Den ene afdeling vandt dysten med 9,7 kg sorteret organisk affald pr husstand over 4 uger, mod den anden afdelings 9,4 kg. Udover at være et tæt løb, er det også høje tal for affaldssortering i etageejendomme. Det ses i nedenstående tabel, hvor mængden af indsamlet organisk affald sammenlignes med fire referenceområder. Referenceområdernes affaldsmængder er fundet i Econets rapport 'Kvalitet af madaffald 2016. Undersøgelse af indsamlet madaffald i Brøndby, Frederikssund, Rødovre Kommuner'.

Tabel 1: Organiske affaldsmængder omregnet i indsamlede kg pr. uge pr. husstand:

Etageejendom / område	Kg organisk affald indsamlet pr. uge pr. husstand
Projektområdet i Randers Nordby (gennemsnit for begge afdelinger)	2,37
Referenceområde i Brøndby 1	0,8
Referenceområde i Brøndby 2	1,08
Referenceområde i Frederikssund 1	0,95
Referenceområde i Frederikssund 2	0,90

Der forekommer dog en del usikkerhedsfaktorer i disse tal. Vi ved ikke, hvor mange mennesker, der er i husstandene, om nogle lejligheder har stået tomme undervejs, om der har været mere eller mindre madspild, om fraktionen er ren, hvor længe referenceområderne har sorteret organisk og så videre. Vi kan derfor ikke med sikkerhed sige, hvorfor projektområdet udsorterer mere madaffald. Vi kan heller ikke med sikkerhed sige, om det overhovedet har noget med projektets tiltag at gøre. Det skal dog nævnes, at den ene af de to afdelinger i projektet har fordoblet den mængde affald, de sorterede til genbrug (organisk, metal, glas, plast og papir) fra 8% til 17% i den periode, projektet kørte, sammenlignet med samme periode sidste år. Der er altså sket en positiv udvikling siden projektets start, når vi sammenligner beboerne med dem selv – og de har taget et stort skridt mod at sortere de 50% af husholdningsaffaldet, som er regeringens

målsætning for 'Danmark uden Affald' for 2022. Udover at have fordoblet de indsamlede mængder til genanvendelse, understreger både afdelingens adspurgte beboere og ejendomsfunktionæren, at udrulningen af den organiske sorteringsordning har været succesfuld. En beboer fortæller:

"Mine kone og jeg synes, det er gået fantastisk. Opstarten har været god. Jeg har indtryk af, at folk går lige hen for at putte det organiske i. De fylder containeren til organisk godt op og jeg har indtryk af, at de kan finde ud af det! Der har været fulgt godt op på det fra affaldskontorets side. Det I har sat i gang, det fungerer sgu godt. Det har været væsentligt for at det har fungeret så godt, at Cecilie [fra affaldskontoret] har været rundt at følge så meget op".

En af ejendomsfunktionærene, der gennem sit daglige arbejde i området har kendskab til sorteringen, havde inden projektet og udrulningen af den organiske sortering ikke stor tiltro til, at det blev en succes. Nu siger han:

"Det er gået over al forventning. Når jeg ser på, hvordan det ellers er gået med sorteringen herude, ting der bliver stillet ved containerne og smidt i den forkerte container, så er jeg meget positivt overrasket. Selvfølgelig var der lidt fejlsorteringer i starten, men ikke noget særligt".

En kommunikation, der er tilpasset beboerne, giver dermed resultater, som kan ses på de indsamlede mængder af organisk affald, samt de andre genbrugsfraktioner. Resultaterne kan også mærkes på beboernes oplevelse af udrulningen af ordningen, idet de føler sig godt informeret - dels om udrulningen og dels om den generelle affaldssortering i deres lokalområde. Kommunikationsstrategier udviklet på baggrund af antropologiske undersøgelser kan derfor være meget gavnlige, når kommuner og forsyninger skal implementere nye affaldssorteringsordninger. Det gælder måske særligt, når nye ordninger skal udrulles i etageejendomme, hvor man skal tage højde for mange forskellige barrierer og forhold, der kan komme i vejen for den gode sortering. En anden tilgang til tilstedeværelsen og kommunikationen i lokalområdet kan bidrage til at ændre

negative fortællinger om affald til positive historier, der understøtter affaldssorteringen i området. Ved at lytte til og lære af fortællingerne om affaldssortering i etageejendomme, kunne Randers Kommunes affaldskontor adressere nogle af udfordringerne. Et antropologisk perspektiv på affaldssortering kan dermed hjælpe affaldsområdet et skridt nærmere målet for regeringens nationale affaldsstrategi.